

מסדר החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
בעריכת בחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

וירא (תשכ"ז)

הפסרה
מלכים ב' ד' א' - ל"ז

מעשה אחת מנשי בני הנביאים

א. א' ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמור
עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את ה'
והנשמה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים.

שמרת רבה ל"א ד' (ד')
(שם) כ"ב כ"ד) "אם כסף תלוה את עמי" - הה"ד (תהלים ט"ו) "כספו לא נתן בנשך"
בא וראה כל מי שיש בו עושר וגותן צדקה לעניים ואיבדו מלוח ברבית מעלין עליו
כאלו קיים המצוות כלן, שנאמר "כספו לא נתן בנשך ושוחז על נקי לא לקח עושה
אלה לא ימוט לעולם". למי היה זה? עובדיה, שהיה עשיר, אפיטרופוס של אחאב,
שנאמר (מלכים א' י"ח ג') "ויקרא אחאב אל עובדיה אשר על הבית", והיה עשיר
יותר מדי וחוציא כל ממנו לצדקה שהיה זן את הנביאים. כיון שבא כל אותו
חרעה היה לוח בנשך מן יהורם בן אחאב, מה שהיה מספיק לבניאים; זה קיים
"כספו לא נתן בנשך".

אבל יהורם שהלוח ברבית - אמר אלוקים: "עד עכשו זה קיים? יבוא אהוא ויהרג
אותו!" שנאמר (מלכים ב' ט' כ"ד) "ויהוא מלא ידו בקשת ויך את יהורם, בין
זמחהו ויצא החצי מלבו". ולמה "בין זרועותיו ויצא מלבו"? לפי שהקשה את לבו
ופשט ידו לקבל הרבית, לקיים מה שנאמר (יחזקאל י"ח י"ג) "בנשך נתן ותרבית
לקח וחי? לא יחיה!" לכך מזהיר להם: "אם כסף תלוה את עמי...!"

תנחומא כי תשא (ה'): ... (מלכים ב' ג' כ"ז) "ויהי קצף גדול על ישראל...". אמר להם
הקב"ה לישראל: עובדי ע"ז אין מכירין כבודי, לפיכך הם מורדים בי; ואתם
מכירים כבודי ומורדין אתם בי? "א"ר מבי: אלולי זכות אשתו של עובדיה כבר
כלו ישראל באותה שעה - "ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמור".

רש"י ד"ה ואשה אחת מנשי בני הנביאים: אשת עובדיה היתה; כל "בני הנביאים" ב...
בשסקרא תרגומו: "תלמידי נביא".

ד"ה והנושה: הוא יהורם בן אחאב, שהיה מלוהו ברבית מה שזן את הנביאים בימי
אביו. במדרש רבי תנחומא. לכך באמר (מל' ב' ט' כ"ד) "ויך את יהורם בין
זרועיו" - שפססו ליסול רבית.

- א 1. מה ראו חז"ל לזהות את בעלה של האשה הזאת עם עובדיה אשר על בית אחאב?
- אא 2. מה ראו חז"ל לזהות את "הנושה" עם המלך עצמו?
- אא 3. כיצד נפרש מדרש תנחומא את הפסוק האחרון של פרק ג' ומהו הפירוש האחר שאפשר לפרש בו את הפסוק? (ורב פרשנינו אמנם גם הולכים בדרך האחרת).
- אא 4. מהי זכותה של האשה הצועקת (= אשתו של עובדיה) אשר אלולי היא כלו ישראל באותה שעה?
- א 5. מה ראה רש"י לומר בפרושו לפסוק א' את דבריו על תרגום כל 'בני הנביאים' שבסקרא, ולמה לא אמר דברים אלה לפרק ב' פסוק ג' ששם מוזכרים בני הנביאים לראשונה בספרנו?

ב. חשורה: פסוק ב' ויאמר אליה אלישע: מה אעשה לך?

פסוק י"ג ויאמר לו אמר בא אליה: ... מה לעשות לך?

פסוק י"ד ויאמר: ומה לעשות לה?

א הסבר, למה הזכיר הנביא בענין האשה מבני הנביאים עשית בנדר? ראשון ("אעשה") ובענין האשה הגדולה משונם עשית במקור ("לעשות")?

מעשה השונמית

ג. ה'. ושם אשה גדולה ותחזק בו לאכל לחם
לרב"ג ד"ה ותחזק בו: אחשב שהשתדלה בכל עוז בביתה לשיבוא שם בכל עת שיהיה בעיר שנגם.

ואחשוב שלא נתפרסם לה עדיין מעלת אלישע, אך היה דרכה להביא לביתה מה שתוכל מהאורחים הבאים בעיר; וזה כי זה היה בתחילת ענין אלישע לפי מה שיראה מהזמן...

מניין לרב"ג שכל הספור הזה היה בתחילת נבואת אלישע?

ד. ה'. ותחזק בו לאכול לחם

אלשיך: לשון חזקה כמשמעו. והוא שעל ידי שלוחים רבים ונכבדים לפי כבודו לא אחת ולא שתיים פעמים האכילתהו לחם בביתה עד היות לה חזקה למצוה זו... וזהו "ותחזק בו לאכול לחם" ומאז והלאה לא היה לה להזמין בכל פעם שהיה בא לעיר, כי כבר הוחזק ואין לשנות אכסניא כי אם "ויהי מדי עברו יסור שמה".

מה ראה האלשיך לפרש את "ויחזק" מלשון חזקה?

ה. ט'. ותאמר אל אישה: הנה נא ידעתי כי איש אלוקים קדוש הוא

ברכות י': אמר ר' יוסי בר' חנינא: מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש. "קדוש הוא" - אמר ר' יוסי בר' חנינא: הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש.

1. מקשה בעל "עירן יעקב" (פירוש לעין יעקב): ולמה נאמר "באורחים" לשון רבים, ולא "באורח" לשון יחיד? דהא על אלישע לבדו קאמר?
ישב קושיתו!

ו. י"ג. היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא ותאמר: בתוך עמי אנכי יושבת.

1. ר' יעקב פידנק (פרשן ספרדי בלונדון במאה ה-17, הוציא פירוש אברבנאל לבניאים ראשונים בהאמנורג תמ"ז והוסיף לכל פרק הערות):

מה שנאמר במעשה השונמית "היש לדבר לך..." לא היה הכתוב צריך להזכיר דבר שלא הוצרכה לכך.

והוא עצמו מישב קושיתו ע"י מה שכתוב בפרקים הבאים.

xx מצא את התשובה!

2. רש"י ד"ה בתוך עמי: בתוך קרובי, אין אדם מזיקני, איני צריכה למלך ולא לשר הצבא.

ר' וולף הינדנחיים (הבנת המקרא): זקדקתי ומצאתי שבכל מקום שיאמר הכתוב: פלוני יושב בתוך העם או בתוך הקהל וכדומה, רצון בו לעולם שהיה נוהג שררה ביניהם, וזה שמוש מלת "תוך", שמורה על אמצעות הדבר שהוא המקום הנכבד - כלב באמצע הגוף. ולכן היושב באמצע העם הוא הנוהג שררה ביניהם. וזה טעם קללת שמעיה הנחלמי (ירמיה כ"ט ל"ב) "לא יהיה לו איש יושב בתוך העם הזה" שלא יצא מזרעו איש הנוהג בשיאות בעם. וזה טעם תשובת השונמית לשאלת אלישע (מלכים ב' ד') "היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא" ותאמר: בתוך עמי אנכי יושבת" - רצונה לומר: אני האשה הנוהגת בשיאות בתוך עמי ואין אני צריכה לסרסור ביני וביין המלך, כי כאחד השרים אנכי.

xx 3. מהו התמיהה הסגנונית שבבראשית פרק כ"ג המתפרשת ע"י הסבר זה של המלה "בתוך"?

xx 2. מהו הפסוק בפרקנו שיש להביאו כראיה לפרושו של רש"י?

ד. כ"ג ... כי נפשה מרה לה וה' העלים ממני

ראב"ע בראשית ל"ג ט' ד"ה והיה המחנה הנשאר לפליטה אולי יהיה שיברחו או תשוך חמת אחיו בהכותו המחנה האחת, או יבוא להם רוח והצלה מה'...

ומה שאמר רבנו שלמה (= רש"י), שיהיה לפליטה בעל כרחו הוא דרך דרש. ואם ה' אמר לו (כ"ח י"ד) "והיה זרעך כעפר הארץ" לא ידע אם על אלה או על אחרים. כי הנה יוסף כאשר נמכר היה יעקב חי והוא לא ידע, כי אין חבביא יודע בסתרות, אם לא יגלה לו ה', ואלישע אמר (מל' ב' ד') "וה' העלים ממני"...

נגד איזו תפישה לא נכונה של נבואה נלחם הראב"ע כאן בעזרת פסוקנו?

וע' עלון הדרכה.